

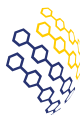
Seriya EUCPN-ovih alata

KLUPSKE DROGE I KRIMINAL

Kriptotržišta drogama

Objašnjenje kriminalnog
poslovnog procesa

EUCPN
EUROPEAN CRIME PREVENTION NETWORK

EU
20
20
HR

“

Osnovni cilj ovog dokumenta je razjasniti temu kriptotržišta drogom i klupskim drogama putem preispitivanja stereotipa o tržištu drogama, sagledavanje tržišta nezakonitim drogama s ekonomskog stajališta i stavljanjem pod povećalo važnih aspekata kriptotržišta drogom i njihovih poslovnih procesa kriminala.

“

POTVRDE

EUCPN-ov Alat za klupske droge razvilo je Tajništvo EUCPN-a u suradnji s hrvatskim predsjedništvom. Željeli bismo se zahvaliti hrvatskom predsjedništvu, a posebno g. Ivanu Pakšiću.

Zahvalni smo stručnjacima koji su bili voljni podijeliti s nama svoja viđenja i bili potpora autorici:

- Annemie De Boye, ARIEC
- Dirk Minten, Savezna policija Belgije

Citat

EUCPN (2021).
Kriptotržišta drogama.
Objašnjenje kriminalnog
poslovnog procesa.
Dio EUCPN-ovog alata
o klupskim drogama.
Bruxelles: EUCPN

Pravna obavijest

Sadržaj ove publikacije ne
iskazuje nužno službeno
mišljenje zemlje članice
EU-a, kao niti bilo koje
agencije ili institucije
Europske unije ili Europske
komisije

Autor

Chadia Dehbi, službenik
za istraživanje, tajništvo
EUCPN-a

Part of the project 'EUCPN
Dio projekta Tajništvo
EUCPN-a, ožujak 2021.,
Bruxelles

Uz financijsku podršku
Fonda za unutarnju
sigurnost Europske unije -
za policiju

**Ovaj je rad jedan dio četverodijelnog alata o temi
kriminala povezanog s drogama.**

<https://eucpn.org/toolbox-partydrugsandcrime>.

SADRŽAJ

	<u>Potvrde</u>	3
	<u>Predgovor</u>	6
01	<u>Ilegalna tržišta droga</u>	13
	1.1. Ponovno razmatrani stereotipi tržišta droga	13
	1.2. Protuzakonita tržišta drogama nasuprot komercijalnim tržištima	15
	1.3. Rast internetskog tržišta drogom	16
02	<u>Kriptotržišta drogama</u>	20
	2.1. Uspostavljanje tržišta	20
	2.2. Vođenje tržišta	21
	2.3. Prodaja droge	21
	a. Pristup	22
	b. Odluka o kupnji	23
	c. Ugovor	24
	d. Plaćanje	24
	2.4. Isporuka droge	25
	a. Prikrivanje	25
	b. Prijevoz	26
	<u>Zaključci</u>	28
	<u>Endnotes</u>	30
	<u>Bibliografija</u>	33

PREDGOVOR

Ovaj dokumenti je dio EUCPN-ovog Alata objavljenog povodom hrvatskog predsjedanja EUCPN-om, koje se odlučilo usredotočiti na prevenciju klupskih droga.

Osnovni cilj ovog dokumenta je razjasniti temu kriptot tržišta drogama i klupskim drogama putem preispitivanja stereotipa o tržištu drogama, sagledavanje tržišta nezakonitim drogama s ekonomskog stajališta i stavljanjem pod povećalo važnih aspekata kriptot tržišta drogama i njihovih poslovnih procesa kriminala.

Ovaj je rad jedan dio četverodijelnog alata o temi kriminala povezanog s drogama.

- Klupske droge i kriminal: razumijevanje fenomena
- Klupske droge i kriminal: učinkoviti pristupi
- Kriptot tržišta drogama. Objašnjenje kriminalnog poslovnog procesa
- Kriptot tržišta drogama: preporuke modela prepreka

KRIPTOTRŽIŠTE DROGAMA

SAŽETAK

S tvarnost tržišta droga može se promatrati kao kontinuum koji je raznovrsniji nego što se obično misli. Stoga bi bilo korisno vratiti se i ponovno promisliti o nekim stereotipima o tržištu droga. Čvrsta hijerarhijska tržišta su više rijetkost u trgovanju drogama. Tržišta drogama u obliku su prilično vodoravne strukture koje se sastoje od širokog spektra pojedinaca koji se slobodno kreću duž opskrbnog lanca. Osim toga, u pogledu osoba koje su uključene, važno je imati na umu da počinitelji nisu osobe s društvenih margina. Oni su dio društva i prožimaju sve demografske skupine i njihova uloga u trgovini drogom se često lako uklapa u njihov svakodnevni (konvencionalni) život.

Proces nezakonitog poslovanja koji je pozadina kriptotržišta drogama grubo se može podijeliti na četiri koraka: (1) uspostavljanje tržišta, (2) upravljanje tržištem, (3) prodaja droge i (4) dostava droge. U uspostavi i vođenju tržišta sudjeluje više aktera, počevši od razvojnog programera i administratora do moderatora koji pomaže u održavanju i podršci kupcima.

Što se tiče samog čina prodaje droge, glavni motivi prodavatelja za prodaju droge na kriptotržištu su stabilnost prodajnog kanala i izostanak fizičkog kontakta. Internetski prodavatelj manje ovisi o društvenim poveznicama nego što je to slučaj s trgovcem izvan internetskog prostora, ali dobar glas je i ovdje važan zbog toga što kupac nije samo klijent nego on pruža i povratnu informaciju o obavljenim kupnjama. Te povratne informacije, koje često bivaju dijelom rasprava na forumima, jedan su od elemenata koji utječu na odluku kupca da kupi. Nadalje, istraživanja ukazuju na važnost povjerenja između prodavatelja i kupaca na kriptotržištima droge.

U zadnjem koraku droga treba biti dostavljena. To obuhvaća i prijelaz iz internetske u aktivnosti iz stvarnog svijeta, s obzirom na to da materijalna kupljena roba treba preći iz ruke prodavatelja u ruke kupca. Prije prijevoza potrebno je sakriti sumnjiv fizički izgled droge. Da bi to učinili, trgovci drogom mogu se osloniti na nekoliko dobavljača zakonite robe i usluga, kao što je tvrtka koja prodaje omotnice za diskretno pakiranje. Internetska prodaja i prijevoz poštanskim i paketnim uslugama neraskidivo su vezani. Javni ili privatni servisi poštanskih usluga i dostave paketa, kao i zakoniti i nezakoniti servisi kurirske dostave, izvrše fizičku dostavu i tako potpomažu nezakonitu trgovinu.

Nakon opisa ukupne slike i poslovnog procesa kriminala, kriptotržište drogom sljedeći korak je prepoznati obećavajuće mogućnosti za preventivne mjere. Model prepreka je metoda mapiranja složenih oblika kaznenih djela na transparentan način. On prepoznaje pojedine radnje koje počinitelji trebaju izvršiti da bi mogli počinuti kazneno djelo, kao i koji subjekti i prilike u tome sudjeluju. Izradom modela prepreka moguće je odrediti koje prepreke javni i privatni partneri mogu postaviti da bi učinkovito razbili rad počinitelja kaznenih djela.

1. USTOVLJANJE TRŽIŠTA**2. VOĐENJE TRŽIŠTA****Facilitatori**

Razvojni programeri
Administrator
Pružatelji internetskih usluga

Administratori
Moderator
Web dizajner

Prilike

Softver za šifriranje TOR
Decentralizirana tržišta

Softver za šifriranje TOR
Virtualno okruženje za sastajanje
prijestupnika

Signali

Prihodi koji ne odgovaraju osobnoj
potrošnji

Prihodi koji ne odgovaraju osobnoj
potrošnji

Partneri

Pružatelji internetskih usluga

Pružatelji internetskih usluga
Etični hakeri

Prepreke

Znanstveno istraživanje

3. PRODAJA DROGE		4. ISPORUKA DROGE	
	Moderator Prodavatelji Kupci Mjenjači kriptovaluta		Dobavljači diskretnog pakiranja (Ne)zakonite kurirske usluge Ostale poštanske usluge Privatne službe dostave paketa Usluge dostave hrane na kućnu adresu Usluge šifrirane komunikacije
	Softver za šifriranje TOR Potpuno pristupačni Kultura povjerenja Zajednica Zabrana droge		Sofisticirano prikrivanje Povećanje dostave paketa
	Prihodi koji ne odgovaraju osobnoj potrošnji		Često naručivanje pošiljki Prilagođena dostavna vozila Povećanje broja Bitcoin bankomata
	(Trgovci kriptovalutama)		Dobavljači diskretnog pakiranja Zakonite kurirske usluge Javne poštanske usluge Privatne službe dostave paketa Usluge dostave hrane na kućnu adresu Carina
	Proaktivne online istrage Stalna praćenja		Obuka za službe za izvršavanje zakonodavstva, carinu i poštu Širenje ovlasti poštanskih službi Informiranje i poziv na djelovanje - kurirskih službi i dostavnih tvrtki - kompanija iz društvenih medija i šifrirane komunikacije - tvrtki koje nude diskretno pakiranje - pružateljima internetskih usluga Provođenje propisa o licenciranju

Nakon primjene ove metode na kriptot tržište droga, dva su područja djelovanja i dvije skupine za koje se čini da pokazuju dobre izgleda u sprečavanju i borbi protiv nezakonite trgovine sintetičkim drogama kroz kriptot tržište droga.

1. Pospješiti sposobnost državnih vlasti kako bi se izgledi za detekciju povećali

- Izraditi pravni okvir koji omogućuje snagama za provođenje zakona proaktivne istrage na internetu
- Izgraditi ažuran korpus znanja koji se temelji na neprestanim praćenjima kriptot tržišta
- Educirati službe za izvršavanje zakonodavstva, carinu i poštu kako bi bili u toku i znali najnovije stanje
- Proširiti kompetencije poštanskih usluga na to da i presreću i provjeravaju sumnjive predmete
- Potaknuti dodatna znanstvena istraživanja o izvorima droga, veze s offline tržištima, tijekom nezakonito stečenog novca i vezu između organiziranog kriminala i kriptot tržišta

2. Angažirati dobavljače zakonitih dobara i usluga da postave prepreke koje usporavaju poslovni proces kriminala

- Informirati i pozvati kurirske kompanije i kompanije koje se bave dostavom hrane da reagiraju na ulogu koju imaju u dostavljanju paketa s drogom na njihova konačna odredišta
- Informirati i kontaktirati kompanije koje vode društvene medije i komunikacijske kompanije te ih pozvati na reakciju na njihovu ulogu u olakšavanju komunikacije i koordinacije slanja paketa s drogama do njihovih konačnih odredišta
- Informirati i pozvati kompanije koje proizvode sredstva za diskretno pakiranje da reagiraju na njihovu ulogu u sakrivanju paketa s drogom kako bi mogli proći kroz carinske i druge točke provjere
- Informirati i pozvati pružatelje internetskih usluga da reagiraju na svoju ulogu u hostingu kriptot tržišta
- Uvođenje propisa o dozvolama za dobavljače legalnih roba i usluga koji svjesno pridonose procesu izvršenja kaznenih djela

1.1. Ponovno razmatrani stereotipi tržišta droga

Da bi smo razumjeli tržište drogama, moramo napustiti neke od ideja koje su nam servirali zabavni mediji i informativni programi. Klišeji koji se odnosi na demografiju počinitelja kaznenih djela povezanih s drogama i konzumenata droga kaže da se radi o socijalnim autsajderima koji djeluju na marginama društva.¹ Iako se u nekim dijelovima Europe pojavljuju tržišta drogama nalik mafijaškim, to je ipak rijetkost. Dobro organizirana i hijerarhijska tržišta drogama s jednim glavnim narko bosom na vrhu uglavnom se mogu primijeniti na proizvodnju droge na plantažama u Latinskoj Americi, na primjer.² Osim toga takav monopolski položaj traje samo dok se veliki kartel ne raspadne. Nakon toga se nastali vakuum brzo popunjava drugim manjim organizacijama.³

Realnost tržišta droga može se promatrati kao kontinuum koji je raznovrsniji nego što se obično misli. Međutim, nova empirijska istraživanja i velika istraživanja kriminala ukazuju na to da potrošači, prodavači, trgovci drogom i samo tržište droga postoje u svim slojevima društva. Istraživanja uporabe droga pokazuju da ih koriste sve demografske strukture, prijatelji, obitelji i poznanici prepoznati su kao važni prodavatelji droge.⁴ Povrh toga postoji i vrlo šarolika „tiha većina“ počinitelja kaznenih djela povezanih s drogom koji uspijevaju proći ispod radara snaga za provođenje zakona.⁵ Stvarnost tržišta droge, kao što su to pokazivala znanstvena istraživanja korak po korak, često ne odgovara onome kako je prikazano u medijima i u pristupima snaga za provedbu zakona. Moglo bi se reći da se politika suzbijanja kriminala i provođenja zakona bave samo dijelom te stvarnosti. Takav selektivni odabir cilja može biti opravdan jer je potrebno napraviti određene izbore, na primjer usredotočiti se na one pojave koje čine najveću štetu.⁶ Poznato je

da nezakonite droge pružaju financijski temelj uličnim bandama organiziranog kriminalu, uzrok su teških problema javnog reda i na njih se troše resursi kaznenog pravosuđa.⁷

Drugi aspekt stereotipa tiče se krutosti i hijerarhijske strukture tržišta drogama. Istraživanja kažu da se osobe izrazito slobodno kreću između različitih lanaca opskrbe, razina distribucije i kategorija droge. To ipak ne umanjuje činjenicu da su dileri skloni specijalizirati se za jednu supstancu.⁸ Kriminalci koji se bave sintetičkim drogama surađuju u prilagodljivim privremenim strukturama ovisno o potrebama i prilikama koje u tom trenutku postoje.⁹ Nadalje, umjesto čvrste hijerarhije, tržišta droga imaju oblik vodoravnih struktura koje se sastoje od širokog raspona osoba koje ne odgovaraju profilu narko bosa.¹⁰ Varijacije između tih aktera također podrazumijevaju da oni neće nužno imati iste motivacije, vrijednosti ili stil života.¹¹ Čini se da oni nisu „homogeni zli subjekti“. ¹² Počinitelji kaznenih djela povezanih s drogama nisu osobe na marginama društva ili izvan njega, oni često vode konvencionalne živote, i to im nije samo fasada. Oni su istovremeno vjerni i svojim zakonitim i kriminalnim funkcijama.¹³

Nadalje, a to je važno za ovaj dokument, pokazalo se da se logistički proces od distribucije do prodaje na razini maloprodaje lakše uklapa u njihove svakodnevne živote nego što bi se moglo očekivati. Nekoliko autora ističe da dilanje u maloprodaji sa sobom ne nosi nikakva uzbuđenja i da je to prilično ne zanimljiv dio svakodnevnog života. Zadaće koje trebaju izvršiti su prilično jednostavne i zbog toga diler ne treba nikakve posebne vještine. Sama transakcija odvija se u smirenoj atmosferi i popraćena je ležernim čavrljanjem. Zahvaljujući tome što su te radnje tako opuštene, s lakoćom se održavaju izvan dosega snaga za provođenje zakona.¹⁴

Nevezano za činjenicu da je nedopuštena trgovina drogom važan izvor novca za kriminalne skupine¹⁵, postoji neusklađenost između profitne stope koju ostvaruju veleprodajni distributeri i maloprodajni dileri, a odražava se u razlici stereotipa i stvarnosti. Unatoč tomu što su dobiti relativno visoke u usporedbi s naporom i radnim satima, prihod ostvaren prijenosom i prodajom droge uglavnom se koristi za praznike, pokrivanje fiksnih troškova ili pokretanje tvrtke.¹⁶

Konačno, unatoč tome što se tržišta drogama na sličan način bore sa izazovima koji su povezani sa sferom kriminala, važno je imati na umu da zakonodavni kontekst i kulturalni koncepti znače da se tržišta drogama razlikuju od države do države.¹⁷

1.2. Protuzakonita tržišta drogama nasuprot komercijalnim tržištima

Na svakom tržištu je potrebna određena razina stabilnosti kako bi se maksimizirala dobit. S ekonomskog stajališta nezakonita tržišta droge slična su zakonitim tržištima jer su na sličan način osjetljiva na uobičajene ekonomske koncepte kao što su potražnja, ponuda, cijene, konkurencija i predvidljivost. Međutim, kriminalna komponenta povlači za sobom da postoji nekoliko elemenata nestabilnosti koji smetaju maksimiziranje dobiti. Na primjer, stalno prisutna prijetnja koju predstavljaju snage za provođenje zakona stalno je prisutan izazov s kojim se počinitelji moraju nositi. Kod kriminalnih poslovnih procesa sigurnost je važnija nego učinkovitost. Dok se zakonito tržište natječe optimiziranjem poslovnog procesa u svrhu smanjenja troškova, nezakonito tržište mora na prvo mjesto staviti borbu protiv neposredne prijetnje koju predstavljaju snage za provođenje zakona ispred (troškova) učinkovitosti. Drugim riječima, u slučaju nezakonitih tržišta drogom, smanjenje troška distribucije jednako je izbjegavanju intervencije zakona.¹⁸ Drugi primjeri elemenata nesigurnosti odnose se na kvalitetu droge ili vjerodostojnost partnera u trgovanju drogom.¹⁹

Unatoč prisutnosti destabilizirajućih elemenata, nezakonita tržišta drogama se ne urušavaju. Istraživanje je utvrdilo kako se ilegalna tržišta droga nose sa standardnim ekonomskim konceptima i pokušavaju što više neutralizirati destabilizirajuće elemente.²⁰ Dobra ilustracija je relativno visoka cijena nezakonitih droga. Poslovni proces je pod utjecajem kriminalne prirode samog posla s obzirom na to da pri određivanju cijene je nužno uračunati faktor rizika. Tržišta drogama se međusobno razlikuju i posljedica toga je da se cijena nezakonitih droga mijenja u vremenu i prostoru.²¹ Na primjer, ulična vrijednost tablete ekstazija je između 2 i 5 EUR u Nizozemskoj, 13 EUR u Švedskoj i 20 EUR u Australiji.²² Promjenjive cijene mogu se prije svega objasniti opsežnošću aktivnosti snaga za provođenje zakona i dinamike koja postoji između kupca i prodavatelja. Više na razini distribucije nego na maloprodajnoj razini, uredna plaćanja, kupnja velikih količina i ponovljeno poslovanje vode ka boljim cijenama.²³

Na uobičajenim tržištima suradnja je manje važna od cijene i konkurencije. Svejedno, stječe se dojam da je dobro upravljanje transakcijama ključ za obostrani dobitak, winwin situacija. Sudionici pronalaze gotova rješenja i razmjenjuju privatne informacije koje drugim stranama nisu dostupne. Unutar tržišta droga posebno na razini distribucije isplati se ulagati u dobar ugled i reputaciju. Iako je za to potrebno uložiti sredstva, počinitelji kaznenih djela često imaju dobro opravdanje

za takvo postupanje. Prije svega, za razliku od zakonitih tržišta, počinitelji kaznenih djela povezanih s drogama ne mogu se oslanjati na ugovore, zakonsku zaštitu ili sudove kako bi osigurali provođenje svojih dogovora. Drugo, dobra mreža je presudna s obzirom da kriminalci ne mogu jednostavno oglasiti svoju robu ili usluge. Treće, održavanje dobrih odnosa smanjuje potrebu za troškovima resursa tijekom zamjene poslovnih partnera. I na kraju, ugled, velike kupovine i dobra solventnost vode ka boljim cijenama. Općenito će oni distributeri droge koji imaju dugoročnu viziju i zbog toga dobre društvene odnose sa svojim partnerima, uživati u više sigurnosti, imati niže operativne troškove i moći svoje resurse ulagati u kooperativne prodaje.²⁴ Reklo bi se da je unutar stabilnog tržišta drogom upotreba nasilja prilično ograničena zbog toga što mnoge mreže za trgovanje drogom poznaju i uvažavaju jedna drugu, što ima za posljedicu relativno mirnu koegzistenciju. Dolazak novih igrača koji nemaju kakva znanja bi moglo dovesti do neravnoteže i nasilja.²⁵

Naravno, osim kooperativne strategije, počinitelji kaznenih djela povezanih s drogom imaju i nasilne strategije koje im omogućuju da se nose sa preprekama nezakonitog tržišta drogama. Kriminološka istraživanja pokazuju da, a posebno na maloprodajnoj razini, reputacija nasilja koristi se za sprečavanje sukoba. Ipak, upotreba nasilja ima svoje nedostatke. Time se stvaraju neprijatelji i privlači se pažnja organa zakona. Analiza društvene mreže pokazala je da intervencije sustava kaznenog pravosuđa dovode do neravnoteže unutar nezakonitih tržišta drogama što može dovesti do spirale nasilnih odmazda²⁶

1.3. Rast internetskog tržišta drogom

EMCDDA upozorava da su tržišta droga sve više digitalno omogućena. Za internetsku prodaju droge ne koriste se samo otvorene i crypto online zajednice nego se za tu svrhu koriste i društveni mediji i aplikacije mobilnih komunikacija.²⁷ Još davne 2006. navodila se zabrinutost da je internet imao ulogu u ponudi i promociji droge u dance glazbi i drugim rekreacijski kontekst ima.²⁸ Iako je njihov udio u internetskom tržištu drogama i dalje relativno skroman, njihova živa dinamika rasta razlog za zabrinutost. Posebno kada se usporedi sa činjenicom da se tradicionalna uporaba droga povećava tek marginalno.²⁹

Jedan od načina koji možemo objasniti privlačnost interneta je manji rizik u usporedbi sa tradicionalnim trgovanjem drogom. Anonimnost je zajednički faktor

koji omogućuje takvo smanjenje rizika. Manji rizik da će vas uhvatiti snage za provođenje zakona. Dodatno, rizik od prevara smanjuje se zbog toga što se plaćanje u kriptotržištima uglavnom odvija pomoću kriptovaluta.³⁰

Svejedno, postoji jedna određena negativna pojava vezana za kriptotržišta za kupce a to je da moraju dati do znanja svoju adresu za isporuku. Time kupac ulazi u situaciju gdje je podložan otkrivanju – praksa objavljivanja identifikacijski ih podataka o nekoj osobi, čime se ta osoba posljedično izlaže opasnosti prevare, ucjene i prepoznavanja od strane snaga za provođenje zakona.³¹

Nezakonite droge su prodavane na internetu otkako je samog interneta. Najranija navodna internetska transakcija sa drogom je bila razmjena kanabisa između sveučilišni studenata u Sjedinjenim Američkim Državama. Kriptotržišta, odnosno darknet tržišta, kako ih danas poznajemo, pojavila su se 2010.³² To što se nezakonito tržište na dubokom webu razlikuje od konvencionalnih web trgovina na površinskom webu po svojim metodama rada ne znači da su potonji otporniji. Unatoč uspješnim rušenjima od strane snaga za provođenje zakona ili izlaznim prevarama koja dovode do zatvaranja, nova tržišta se brzo uspostavljaju. Na primjer, samo kratko vrijeme nakon što je Put svile ukinut 2013. godine, pokrenut je Put svile 2.0. Nakon još jednog uspješnog prepada od strane snaga za provođenja zakona, 2014. stvoren je Put svile 3.0.³³

Očekuje se da atraktivnost internetskih tržišta droga neće nestati i da će internetska tržišta droga poremetiti tradicionalna tržišta droga na isti način kao što je internetska kupnja narušila maloprodajna tržišta legitimnih proizvoda. To će posebno biti slučaj kada darknet postane još pristupačniji novim potrošačima, a ne samo kupcima koji se danas tamo nađu.³⁴

Površinska mreža - duboka mreža - darknet

Sadržaj koji svakodnevno posjećujemo na internetu dio je površinske mreže. Lako je dostupan putem uobičajenih tražilica. To čini samo 4% ukupnog internetskog sadržaja. 96% ne može se pristupiti tako lako i naziva se dubokom mrežom. Web stranice koje zahtijevaju korisničko ime i lozinku su konkretni primjer toga. Unutar duboke mreže nalazi se sadržaj koji je još manje dostupan jer je namjerno skriven. To se naziva darknet. Za surfanje darknetom potrebna je tehnologija preglednika kao što je TOR (The Onion Router). To će osigurati anonimnost korisnika.³⁵

Procjenjuje se da droga predstavlja dvije trećine ilegalne robe koja se prodaje na kriptotržištima.³⁶ Od svih droga koje se *nude* na internetskim tržištima droga, prevladavaju one droge koje su obično povezane s rekreacijskom ili klupskom upotrebom, poput kanabisa, ekstazija i psihodelika.³⁷ Što se tiče internetske *prodaje* droge, kategorija stimulativnih droge kao što su (met) amfetamin, MDMA i MDA (isključujući kokain) predstavljaju većinu u smislu količine.³⁸ Iako opiodi postoje na internetskim tržištima droga, ta kategorija predstavlja samo djelić njezina izvanmrežnog tržišnog udjela, a heroin ima drugi najveći udio na svjetskom tržištu droga. Moguće objašnjenje može biti da kupnja na internetskim tržištima droga zahtijeva određeno planiranje, koje je manje kompatibilno s potrošačima koji ovise o svakodnevnoj upotrebi (npr. heroin) ili imaju kaotičan način života. Također, kupci s internetskih tržišta droga potvrđuju prevladavanje rekreacijskih droga.³⁹ Iako se mogu svrstati u rekreacijske svrhe, na darknetu je ograničena dostupnost NPS-a. Moguće objašnjenje je da njihov „legalni“ status, oni su lako dostupni na površinskom internetu.⁴⁰

Kriptotržište droga uglavnom ispunjava ulogu maloprodajnog kanala prodaje, što znači da se prodaje izravno potrošačima. Prilike koje pruža internet jedva utječu na korake procesa proizvođača, posrednika i velikih uvoznika.⁴¹ Na ovom je kanalu ograničena prisutnost (pre) prekursora. Čini se da se proizvodni proces osigurava

uspostavljenim vezama između OCG-a.⁴² Darknet igra ulogu u distribuciji na srednjoj razini u vezi s MDMA-om i opioidima. Ipak, velika prodaja u veleprodajne svrhe prilično je neuobičajena na darknetu.⁴³

Vrijedno je spomenuti da ukupna veza između tradicionalnih OCG-ova i darknet tržišta ostaje nejasna. Kakva je njihova uloga u pogledu proizvodnje, prometa ili distribucije ilegalnih droga koje se prodaju na mreži?⁴⁴ Iako su potrebna daljnja istraživanja ovog pitanja, rečeno je da postoji dinamičan odnos između organiziranog kriminala na mreži i izvan njega. Štoviše, odnos varira od OCG-a do OCG-a. Neki OCG-i prihvaćaju mogućnosti koje im internet nudi da smanje svoje rizike i povećaju učinkovitost. Drugi, posebno mafijaški tipovi, prilično se nerado mijenjaju i ograničavaju upotrebu na komunikaciju kako bi izbjegli prisluškivanje.⁴⁵ Nadalje, na temelju studija slučaja, zaključeno je da se ne može raditi razlika između takozvanih tradicionalnih OCG-a koji žele iskoristiti ICT mogućnosti i OCG-a koji djeluju isključivo putem interneta. Pored toga, ističe se isprepletenost internetskog i stvarnog svijeta i aktivnosti.⁴⁶

Utjecaj pandemije COVID-19 na klupske droge

Europol izvještava da darknet tržišta droga dobivaju na značaju kao kanal maloprodaje zbog pandemije COVID-19. Smatra se vjerojatnim da će se novoprilagođeno ponašanje, poput korištenja kućnih dostava, koje se povećava za pojedinačne transakcije, nastaviti dugoročno. Iako se način na koji se trend predstavlja razlikuje po zemljama, kupnja droga sve se češće događa uz podršku internetskih usluga. U nekim se slučajevima to izražava upotrebom mobilnih aplikacija, u drugim slučajevima kriptor tržištem, a u nekim čak i korištenjem površinskih web trgovina.⁴⁷

02 KRIPTOTRŽIŠTA DROGAMA

Način na koji se klupske droge stavljaju na raspolaganje uživateljima uvelike ovisi o psihoaktivnim učincima, obrascima potrošnje i mjeri u kojoj je droga dio određene supkulture i društvenih konteksta.⁴⁸ Usluga kućne dostave je, na primjer, popularna metoda maloprodaje kokaina, dok se ecstasy najčešće prodaje na zabavi. Nadalje, čini se da su dileri u stvarnosti pojedinačne osobe koje rade u privremenim kolaboracijama. U ranim danima upotrebe klupskih droga, dileri su u većini slučajeva bili idealistički motivirani. No, danas je aktivna tranzicija prema dilerima vođenim profitom. Povrh toga, socijalni kontakti su na ovom tržištu vrlo važni, jer uživatelji često kupuju od prijatelja i poznanika. To je razlog zašto su trgovci na malo i drugi sudionici opskrbe često domaći stanovnici, a ne stranci, kao što se to vidi na drugim tržištima droga.⁴⁹

Svijet sintetičkih droga u cjelini ima velike sposobnosti inovacije. To ne postaje očito samo na razini proizvoda, već i na logističkoj razini. Kad god se trgovačke rute zatvore, uspostavljaju se novi međunarodni kontakti i uspostavljaju nove rute. Kao što će se ovdje istražiti, inovacije se također očituju u ulozi koju ima Internet. Opet, to se odnosi ne samo na proizvodnju, već i na distribuciju i maloprodaju krajnjeg proizvoda.⁵⁰

2.1. Uspostavljanje tržišta

Kao i bilo koje uobičajene internetske stranice, i stranice internetskog tržišta droga moraju se razviti, a zatim i održavati. Profil *developer*a je mladi muškarac s jakim informatičkim vještinama koji radi kao slobodni profesionalac.⁵¹ Za dizajniranje profesionalne tržišne stranice za prodavatelje nekada se poziva i profesionalne tvrtke za web dizajn.⁵²

Administrator se nalazi na najvišem mjestu i ima puni pristup infrastrukturi ilegalnog tržišta.⁵³ On odlučuje što će se dogoditi na tržištu. To uključuje autorizaciju računa, stvaranje novih kategorija proizvoda i dopuštanje ili zabranu određenih proizvoda. Što je najvažnije, on osigurava učinkovito zaklanjanje, dakle tajnost.⁵⁴ Uz to, ova osoba funkcionira kao blagajnik kriptovaluta i nagrađena je za ovu upravljačku ulogu u obliku provizije za svaku prodaju koja je okončana.⁵⁵

Ne samo da *pružatelji internetskih usluga* svojim korisnicima nude pristup internetu, već i hosting njihovih domena. Internetska tržišta iskorištavaju mogućnost hostinga putem poslužitelja smještenog u zemlji u kojoj su na snazi različiti blaži zakoni o drogama. To je vrlo bitna činjenica, posebno u slučaju NPS-a.⁵⁶

Kako administratori, programeri i moderatori uspostavljaju suradnju? Felson je uveo izraz „okružja konvergencije počinitelja“, koji se odnosi na fizičko mjesto na kojem se kriminalci sastaju. Taj pojam može pokrivati i digitalna okružja. Forumi i web stranice sa šifriranim pristupom pružaju mogućnosti za uspostavljanje novih kriminalnih kontakata. Ova virtualna mjesta koriste se za susrete, novačenje i nezakonito trgovanje. Ipak, istraživanja pokazuju da fizička okružja konvergencije i dalje imaju važnost jer postojeće društvene veze ostaju relevantne.⁵⁷

2.2. Vođenje tržišta

U hijerarhiji se na korak ispod administratora nalazi *moderator*. Dio zadaća moderatora je pomoć u jednostavnom održavanju internetskih stranica i u korisničkoj podršci i stoga bi mogle biti potrebne neke tehničke vještine. Za razliku od administratora, moderator nema puni pristup infrastrukturi internetskih stranica. Kao naknadu za svoj trud, moderator može od administratora primati plaću.⁵⁸

2.3. Prodaja droge

Prodavatelj prodaje nezakonitu robu kupcima putem vlastite stranice i *kupac* ili klijent kupuje te robe ili usluge, ali također pruža povratne informacije o obavljenim kupnjama i o tome će možda raspravljati na forumima.⁵⁹ Profil prodavatelja na internetskim tržištima droga je relativno mlad, inteligentan i informatički naklonjen muškarac koji je, u većini slučajeva, zaposlen ili se obrazuje. Većina prodavatelja

potječe iz anglosaksonskih ili zapadnoeuropskih područja.⁶⁰ Prodavatelj je u većini slučajeva vuk samotnjak. Tek nakon što poslovanje postane vrlo uspješno i broj transakcija zahtijeva pomoć drugih, formira se mali tim.⁶¹ Motivi prodavatelja za prodaju droge putem interneta su stabilnost poslovnog kanala, prilika za zaobilazanje zakonodavne kontrole nad supstancama, nedostatak fizičke interakcije i sloboda raspoređivanja svog „radnog vremena“ bez rizika da ih korisnici kontaktiraju u neprikladnim trenucima. Iako postoje izvješća o tome kako su prodavatelji skloni libertarijanskom svjetonazoru, oni su sve više usmjereni na profit.⁶²

Iako se profil i motivi nemaju dodirnih točaka, njihovo poslovanje u pozadini je vrlo različito. Neki su etablirani posrednici s iskustvom izvanmrežne prodaje droge i dobrim odnosima s uvoznicima, dok su drugi potpuno novi u trgovini drogom, kao npr. netko tko prodaje domaću marihuanu ili farmakolog koji nezakonito prodaje lijekove na recept iz svoje ljekarne. Zbog lakoće s kojom neki mogu ući na internetska tržišta droga, ako su dovoljno informatički potkovani, internetski dobavljač manje ovisi o svojoj umreženosti u društvu, a što je, nasuprot njemu, presudno za nekoga u izvanmrežnoj trgovini drogom.⁶³

Slično varijacijama u pozadini i demografskim kategorijama uživatelja droga, ne postoji tipičan profil *kupaca*. Kad je netko tehnološki pismen i stoga se može bez napora koristiti računalom, nije teško pristupiti kriptotržištu jer su potrebne informacije slobodno dostupne.⁶⁴ Što se tiče profila uživatelja, postoje dokazi da su to uglavnom rekreativci s resursima i vremenom za kupnju putem interneta i čekanje dostave. Skloni su je koristiti vikendom ili u rekreacijskim kontekstima, a sebe doživljavaju kao „party kulture“. Ovaj prodajni kanal manje odgovara onima s impulsivnijim korisničkim profilom i radije kupuju izravno od dilera budući da imaju veću kontrolu nad vremenom.⁶⁵ Glavni motivi za kupnju putem kriptotržišta su osobna sigurnost i uočeni manji rizik da ih otkriju tijela zadužena za provedbu zakona, anonimnost koja im omogućuje da utjecaj na njihov profesionalni život bude vrlo malen, kvalitetnije droge, širi izbor proizvoda i mogućnost kupnje od visoko ocijenjenih prodavatelja.⁶⁶

a. Pristup

Prvi korak do mrežne transakcije droge je pristup kriptotržištu, odnosno darknetu. Kriptotržišta koriste softver za anonimizaciju kao što je „Tor“. Slijedom toga, zahvaljujući ovom softveru, kriptotržišta prodavateljima osiguravaju veliki broj kupaca, a kupcima globalnu opskrbu drogom pod udobnim plaštem anonimnosti. Nakon preuzimanja softvera, korisnici mogu pregledavati stranice dobavljača. Može ih se

pronaći ugrađenim tražilicama kao što je „Grams“ ili popisa Tor adresa na površinskim internetskim stranicama. Prije pristupa i pregledavanja stranice prodavatelja, korisnik mora izraditi besplatni račun ili pristup dobiti putem pozivnice, jer se nekim tržištima pristupa samo uz pozivnicu.⁶⁷

b. Odluka o kupnji

Sljedeći korak prema konkretnoj prodaji droge je odluka kupca o kupnji. Općenito, kupci ovu odluku temelje na nekoliko izvora kao što su povratne informacije drugih korisnika, cijene računa, „izvješća o tripovima“, reputacija dobavljača, je li skriveni način dostave zadovoljavajući i detalji proizvoda pronađeni na Wikipediji, PubMedu ili Google Scholaru.⁶⁸ Istraživanje naglašava kolika je **važnost povjerenja** u ovakvim transakcijama. Očekuje se da će korisnici darknet tržišta ostaviti povratne informacije u vezi s kvalitetom proizvoda, uslugom, dostavom i tako dalje. Na darknetu i na površinskom webu postoji nekoliko chat soba i foruma na kojima korisnici međusobno raspravljaju i postavljaju pitanja. Tu se gradi reputacija prodavatelja. Prodavatelju s pouzdanom reputacijom potrebno je manje napora da privuče nove kupce, a ozbiljni kupci s kupovnom moći su spremniji prihvatiti rano zaključenje (vidi dalje). Kupci i prodavatelji skloni su graditi čvrste međusobne odnose. Nakon što je povjerenje uspostavljeno, oni povećavaju broj transakcija i, ponekad, količine.⁶⁹

“Razine zaštite i kvaliteta onoga što se tamo događa, kvaliteta usluge, pregovori ako nešto pođe po zlu, možete prijeći u način rješavanja sporova, ako se nešto ne pojavi ili ako ne dobijete točno ono što ste naručili kako je opisano u članku. U cjelini, jer postoji razina odgovornosti. . .daleko je veća sigurnost pri kupnji od Silk Roada zbog razine samoprijavlivanja. Ako ljudi dobiju nešto što im se ne sviđa, podignut će buku. Prodavatelji, ako su ugledni, vratit će osobi i reći “Jako mi je žao, nemoj dopustiti da ovo naruši naš odnos.”

Citat iz intervjua s korisnikom Silk Road, autora Hout, M. C. V., & Bingham, T. ‘Silk Road’, the virtual drug marketplace: A single case study of user experiences. International Journal of Drug Policy (2013), <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugpo.2013.01.005>

Ipak, postoje problemi s povjerenjem. Promatrači su prepoznali trend povećanja nepovjerenja kao posljedicu sigurnosnih propusta i prevara. Iako prijevare radi samo manjina prodavatelja, sustavom povratnih informacija može se manipulirati. Izrađujući niz računa koji daju pozitivnu ocjenu, prodavatelj može stvoriti dojam da je drugim kupcima bio koristan i da je pouzdan. To se naziva „padding feedback“ („natovariti“ povratne ocjene). U drugim slučajevima prodavatelji mogu stvarno prodavati i isporučivati kvalitetne droge i povećati svoj rejting. Nakon što im reputacija postane vrlo dobra, oni varaju korisnike i uzimaju njihove bitcoine nakon rane finalizacije dogovora.⁷⁰ Osim pojedinačnih prodavatelja, i cijela darknet tržišta droga također mogu varati svoje kupce metodom „exit scam“ („izlazna prijevara“). Uz to, ovaj trend povećanja nepovjerenja mora se promatrati u kontekstu ideološkog pomaka od libertarijanskih uvjerenja prema komercijalnijem načinu razmišljanja.⁷¹

c. Ugovor

Nakon što je odlučeno što kupiti i od koga, mora se sklopiti sporazum između prodavatelja i kupca. Komunikacija o određenoj transakciji odvija se putem sustava izravnih poruka na danom darknet tržištu droge. Kad god treba razgovarati o pitanjima koja su relevantna za cijelu tržišnu zajednicu, dostupni forumi su najprikladnija mjesta.⁷²

d. Plaćanje

Nakon postizanja sporazuma, sljedeći korak je plaćanje. Korisnici darknet tržišta uglavnom plaćaju kriptovalutama, poput Bitcoina. Sigurnost, anonimnost svih strana i uporaba decentralizirane arhitekture razlozi su njegove popularnosti. Plaćanje nije jednostavna jednosmjerna transakcija od kupca do prodavatelja. Kupac je dužan platiti unaprijed. Novac tada drži u pologu koji se zove i escrow (avans), a to uređuje administrator tržišta. Ovakav sustav omogućuje da se dogode dvije stvari. Prvo, administrator može izračunati proviziju koju će uzeti, a drugo, svaki mogući spor može se riješiti prije predaje novca. Doista, plaćanje se prodavatelju oslobađa tek kad je kupac zadovoljan primljenim proizvodom i završi prodaju.⁷³ U slučajevima kada postoji dobar odnos između kupaca i prodavatelja ili prodavatelja koji imaju dobru reputaciju, oni mogu zatražiti prijevremeno finaliziranje.⁷⁴

Bitcoin mjenjačnice olakšavaju ovaj korak u procesu jer pretvaraju fiat valute u virtualne valute i pretvaraju između dvije različite virtualne valute. Ova je usluga

legitimna sama za sebe, međutim postoji i u ilegalnoj ekonomiji, a nju koriste počinitelji kiberkriminaliteta.⁷⁵ Ne samo da im omogućuje finaliziranje nezakonitih transakcija, već im omogućuje i pranje kriptovaluta putem mjenjačnica, što za posljedicu ima to da je policiji izuzetno složeno praćenje početnih nezakonitih transakcija.⁷⁶

“Slično kao i u izvanmrežnom svijetu, postoje potencijalni rizici da treće strane ukradu kriptovalutu koja se drži u depozitu. To se dogodilo u slučaju takozvane “Evolution izlazne prevare”, u kojoj su administratori web mjesta iznenada isključili svoje tržište i ukrali valutu korisnika koja se nalazila na njihovim escrow računima. Multi-signature escrow (višestruko potpisani depozit), kriptografski alat koji se sada nudi na nekim kriptotržištima, onemogućuje neke rizike prijave za prodavatelje i kupce povezane s centraliziranim depozitom.”⁷⁷

2.4. Isporuka droge

Nakon što je mrežna transakcija uspješno finalizirana zahvaljujući softveru koji pruža anonimnost i određenu mjeru sigurnosti, stvarna kupljena roba mora promijeniti vlasnika od prodavatelja do kupca. Ovaj korak je ujedno i prijelaz s mrežnih na izvanmrežne aktivnosti. Isporuka droge može biti uspješna ako se prikrije pravi sadržaj pakiranja i ako se pakiranje pravilno preveze i isporuči kupcu. Neki dobavljači legalne robe i usluga važni su faktori u ovom koraku.

a. Prikrivanje

Osim činjenice da su droge nezakonite, sadržaj pakiranja treba prikriti jer fizički izgled droga, poput tableta, praha ili ljekovitog bilja izaziva sumnju. Konkretni primjer dobavljača legalne robe i usluga koji olakšava ilegalnu trgovinu s tim u vezi

je tvrtka koja isporučuje omotnice koje se koriste za diskretno pakiranje, a koje su ključne za skrivanje oblika koji bi mogli pobuditi sumnju carinskih i poštanskih službi.⁷⁸ Neke metode prikrivanja su vakuumsko brtvljenje, upotreba omotnica profesionalnog izgleda, umetanje DVD kutija, slanje malih količina odjednom ili upotreba fiktivnog ili stvarnog logotipa trećih strana na omotnici, poput UNICEF-a, koji ulijeva povjerenje, ili, npr. nekog internetske trgovine.⁷⁹

“Sjedim kod kuće i čekam da se pojavi poštar i da mu zaželim dobro jutro, rukujem se i zahvaljujem mu što mi je donio poštu. Imao sam lijepo iskustvo kada sam kupio LSD od njemačkog momka, on mi je zapravo poslao božićnu čestitku s porukom, LSD je bio skriven iza jednog od zalijepljenih dijelova na kartici, zapravo sam ga morao kontaktirati da mu zahvalim za božićnu čestitku i pitam a gdje je LSD, na što mi je rekao da bolje pogledam čestitku i onda sam pronašao ono što sam tražio... Neka pakiranja su nevjerojatna da ne skreću pozornost poštanske službe ili carine.”

Citat iz intervjua s korisnikom Silk Road, autora Hout, M. C. V., & Bingham, T. ‘Silk Road’, the virtual drug marketplace: A single case study of user experiences. International Journal of Drug Policy (2013), <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugpo.2013.01.005>

b. Prijevoz

Internetska prodaja i prijevoz poštanskim i paketnim servisima neraskidivo su vezani. Javni ili privatni servisi poštanskih usluga i dostave paketa, kao i zakoniti i nezakoniti servisi kurirske dostave, izvrše fizičku dostavu i tako potpomažu nezakonitu trgovinu.⁸⁰ Konvencionalne službe nisu svjesne sadržaja paketa koje dostavljaju.⁸¹ Prodavatelji vole dalje uživati u svojoj anonimnosti i izbjegavati osobni odlazak u poštu kako bi predali paket. Umjesto toga, mogu koristiti kurire.⁸² U jednom slučaju, nizozemski prodavatelji smanjivali su rizik otkrivanja tako što su prelazili granicu i slali pošiljke iz Njemačke jer, kao zemlja podrijetla, Njemačka izaziva manje sumnje nego Nizozemska.⁸³ Nadalje, potiče se kupce da naručuju iz zemalja s reputacijom privlačenja domaćeg privatnog i komercijalnog prometa poput SAD-a i Kanade, a na štetu zemalja s lošom reputacijom izvoza droga. Svi su ti koraci poduzeti kako bi se zavarale vlasti koje pregledavaju pakete.⁸⁴ Pored

toga, prodavatelji uzimaju u obzir percipiranu učinkovitost i intenzitet provođenja zakona u određenoj zemlji.⁸⁵

Nadalje, kako bi se zaštitio identitet kupaca, u nekim se slučajevima pošiljke šalju u anonimne poštanske sandučice ili automatizirane kabine dizajnirane za samoposlužno prikupljanje paketa.⁸⁶

COVID-19 utječe na transport droga. Interpol je izdao upozorenje u kojem ukazuje na inovativnu tendenciju tržišta droga. Policija u Irskoj, Maleziji, Španjolskoj i Velikoj Britaniji izvijestila je o upotrebi usluga dostave hrane za prijevoz droge tijekom COVID19 mjera lockdowna. U nekim bi se slučajevima trgovci lažno maskirali kao vozači za dostavu hrane, a u drugim bi slučajevima legitimni vozači za dostavu hrane dostavljali radi financijske koristi.⁸⁷

Još jedna metoda koja je sve popularnija je i dead drops. Iako to nije nova metoda distribucije droge, ona se u posljednje vrijeme sve više primjenjuje u širem krugu zemalja. Nakon što kupac prenese novac prodavatelju, prodavatelj ode i sakrije drogu u tajno skrovište. Zatim se putem šifriranih komunikacijskih kanala kao što su Telegram, Wickr ili Signal dijele koordinate i opis točnog mjesta. Kupac i prodavatelj moraju boraviti relativno blizu jedno drugome jer moraju otići na isto mjesto.⁸⁸ Nadalje, postoje legitimne tvrtke koje nude informacijsko-komunikacijske tehnologije koje posebno štite komunikaciju pred vlastima. Takva tvrtka uživa povjerenje i među kriminalcima je dobro poznata.⁸⁹

Iako je jedna od prednosti internetskog tržišta u tome što se može prodavati i kupovati širom svijeta, domaća prodaja (unutar kontinenta) igra važnu ulogu na darknet tržištima droge. Objašnjenje za to može se naći u spomenutoj važnosti reputacije prodavatelja u darknet ekosustavu. Želeći zadržati dobre recenzije, prodavatelji nerado prodaju i otpremaju droge na određena odredišta za koja se smatra da imaju veći rizik od otkrivanja. Sjedinjene Države, Kanada, Finska i Australija (u slučaju paketa podrijetlom iz Nizozemske) su zemlje prema kojima su prodavatelji skeptični.⁹⁰

ZAKLJUČCI

Cilj ovog rada bio je razjasniti temu (darknet) tržišta droga i kriminalni poslovni proces koji stoji iza njih. Stvarnost tržišta droga može se promatrati kao kontinuum koji je raznovrsniji nego što se obično misli. Stoga su preispitani neki stereotipi tržišta droga i saznali smo da su izrazito hijerarhijska tržišta droge prilično netipična za tržišta droga. Prije bi se reklo da su to vodoravne strukture koje se sastoje od velikog broja osoba koja se slobodno kreću duž cijelog lanca opskrbe. Osim toga, u pogledu osoba koje su uključene, važno je imati na umu da počinitelji nisu osobe s društvenih margina. Oni su dio društva i prožimaju sve demografske skupine, uloga u trgovini drogom se često lako uklapa u njihov svakodnevni (konvencionalni) život.

Proces nezakonitog poslovanja koji je pozadina kriptotržišta drogama ugrubo se može podijeliti na četiri koraka: (1) uspostavljanje tržišta, (2) upravljanje tržištem, (3) prodaja droge i (4) dostava droge. Nekoliko sudionika sudjeluje u postavljanju i vođenju tržišta, od programera i administratora voditelja do moderatora koji pomažu u održavanju i podršci kupcima.

Što se tiče samog čina prodaje droge, glavni motivi prodavatelja za prodaju droge na kriptotržištu su stabilnost prodajnog kanala i izostanak fizičkog kontakta. Mrežni dobavljač manje ovisi o vezama na društvenim mrežama od izvanmrežnog dobavljača, no dobra reputacija i dalje je važna. Budući da kupac ne funkcionira samo kao kupac, on također pruža povratne informacije o obavljenim kupnjama. Te povratne informacije koje su često dio rasprava na forumima jedan su od elemenata koji utječu na odluku kupca o kupnji. Nadalje, istraživanja ukazuju na važnost povjerenja između prodavatelja i kupaca na kriptotržištima droge.

U zadnjem koraku droga treba biti dostavljena. To obuhvaća i prijelaz iz internetske u aktivnosti iz stvarnog svijeta, s obzirom na to da materijalna kupljena roba treba preći iz ruke prodavatelja u ruke kupca. Prije prijevoza potrebno je sakriti sumnjiv izgled droge. Kako bi to učinili trgovci drogom mogu se osloniti na nekoliko dobavljača zakonitih roba i usluga kao što je tvrtka koja prodaje omotnice za diskretno pakiranje. Online prodaja i prijevoz poštanskim i paketnim uslugama neraskidivo su vezani. Javni ili privatni servisi poštanskih usluga i dostave paketa, kao i zakoniti i nezakoniti servisi kurirske dostave izvrše fizičku dostavu i tako potpomažu nezakonitu trgovinu.

Nakon opisa ukupne slike i procesa kriminalnog poslovanja kriptotržišta drogom, sljedeći korak je prepoznati obećavajuće opcije za preventivne aktivnosti. Ova tema čini fokus „*Kriptotržišta drogama: preporuke iz modela prepreka.*“

ENDNOTES

- 1 Mike Salinas, Neobični osumnjičeni: Obrazovana, legitimno zaposlena mreža preprodaje droge, pregled međunarodnog kaznenog pravosuđa 28:3 (2018), 227-8.
- 2 Nicholas Dorn, Karim Murji, i Nigel South, Trgovci ljudima: Tržišta droga i kazneni progon, London: Routledge, 1992., x.
- 3 Russel Crandall, Clinton, Bush i Plan Kolumbija, Opstanak: Globalna politika i strategija 44: 1 (2002), 160.
- 4 Salinas, Neobični osumnjičeni, 227-8.
- 5 Isto, 239.
- 6 Nick Tilley, radikalni realizam srednjeg ranga za prevenciju kriminala, u: Roger Matthews (Ed.), What Is to Be Done About Crime and Punishment?, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016., 103-4.
- 7 Kim Moeller, Drug Market Criminology, International Criminal Justice Review 28(3) (2018), 1.
- 8 Salinas, The Unusual Suspects, 233.
- 9 Pieters Tops et al., The Netherlands and Synthetic Drugs: An Inconvenient Truth, The Hague: Eleven International Publishing, 2018, 23.
- 10 Georgios A. Antonopoulos and Georgios Papanicolaou, Asterix and Obelix in Drugland: An Introduction to the Special Issue on 'Drug Markets', Trends in Organized Crime 13 (2010), 7.
- 11 Vincenzo Ruggiero, Unintended Consequences: Changes in Organised Drug Supply in the UK, Trends in Organized Crime 13 (2010), 51.
- 12 Antonopoulos and Papanicolaou, Asterix and Obelix in Drugland: An Introduction to the Special Issue on 'Drug Markets', 11.
- 13 Salinas, The Unusual Suspects, 232.
- 14 Isto, 233.
- 15 EMCDDA i Europol, Izvješće o tržištima droga u EU, Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2019., 13.
- 16 Salinas, The Unusual Suspects, 234.
- 17 Kim Moeller, Drug Market Criminology: Combining Economic and Criminological Research on Illicit Drug Markets, International Criminal Justice Review 28:3 (2018), 192.
- 18 Isto, 194.
- 19 Isto.
- 20 Isto, 192.
- 21 Isto, 194.
- 22 Tops et al., The Netherlands and Synthetic Drugs, 8.
- 23 Moeller, Drug Market Criminology: Combining Economic and Criminological Research on Illicit Drug Markets, 194.
- 24 Isto., 198-9.
- 25 Gavin Hales and Dick Hobbs, Drug Markets in the Community: A London Borough Case Study, Trends in Organized Crime 13 (2010), 27.
- 26 Moeller, Drug Market Criminology: Combining Economic and Criminological Research on Illicit Drug Markets, 198-9.
- 27 EMCDDA and Europol, EU Drug Markets Report, 13.
- 28 EMCDDA, Developments in Drug Use within Recreational Settings, Lisbon: EMCDDA, 2006, 48.
- 29 UNODC, Global Overview of Drug Demand and Supply: Latest Trends, Cross-Cutting Issues, Vienna: UNODC, 2017, 42.
- 30 Isto.
- 31 EMCDDA i Europol, droge i kriptotržište: Perspektive za provedbu zakona, istraživanje i politiku, Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2017., 25.
- 32 Isto, 16.
- 33 Isto.
- 34 Isto, 10.

- 35 EMCDDA (Ed.), *The Internet and Drug Markets*, Lisbon: EMCDDA, 2016.
- 36 EMCDDA and Europol, *Drugs and the Darknet*, 5.
- 37 Kristy Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade: An Analysis of the Size, Scope and the Role of the Netherlands*, Santa Monica: RAND Corporation, 2016, 39.
- 38 EMCDDA and Europol, *Drugs and the Darknet*, 34.
- 39 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 39.
- 40 EMCDDA and Europol, *Drugs and the Darknet*, 20.
- 41 Anita Lavorgna, *Internet-Mediated Drug Trafficking: Towards a Better Understanding of New Criminal Dynamics*, *Trends in Organized Crime* 17 (2014), 260.
- 42 EMCDDA and Europol, *Drugs and the Darknet*, 20.
- 43 Isto, 37.
- 44 Isto, 53.
- 45 Nadine Bijlenga and Edward Kleemans, *Criminals Seeking ICT-Expertise: An Exploratory Study of Dutch Cases*, *European Journal on Criminal Policy and Research* 24 (2018), 255.
- 46 Isto, 263.
- 47 EMCDDA and Europol, *EU Drug Markets: Impact of COVID-19*, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2020., 12.
- 48 Monica Massari, *Ecstasy in the City: Synthetic Drug Markets in Europe*, *Crime, Law & Social Change* 44 (2005), 8.
- 49 Isto, 13.
- 50 Tops et al., *The Netherlands and Synthetic Drugs*, 24.
- 51 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 75.
- 52 Joost van Slobbe, *The Drug Trade on the Deep Web: A Law Enforcement Perspectiv*, in: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.), *The Internet and Drug Markets*, Luxembourg: EMCDDA, 2016, 79.
- 53 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 75.
- 54 van Slobbe, *The Drug Trade on the Deep Web: A Law Enforcement Perspectiv*, 79.
- 55 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 75.
- 56 Isto, 76.
- 57 Bijlenga and Kleemans, *Criminals Seeking ICT-Expertise*, 256.
- 58 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 76.
- 59 Isto.
- 60 Isto, 78.
- 61 Eileen Ormsby, *Silk Road: Insights from Interviews with Users and Vendors*, in: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.), *The Internet and Drug Markets*, Luxembourg: EMCDDA, 2016, 61.
- 62 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 80.
- 63 Isto, 81.
- 64 Ormsby, *Silk Road: Insights from Interviews with Users and Vendors*, 61.
- 65 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 82.
- 66 Isto, 84.
- 67 EMCDDA and Europol, *Drugs and the Darknet*, 22.
- 68 Kruithof et al., *Internet-Facilitated Drugs Trade*, 85.
- 69 Isto, 86.
- 70 J. Cox, *Reputation Is Everything: The Role of Ratings, Feedback and Reviews in Cryptomarkets*, in: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.), *The Internet and Drug Markets*, Luxembourg: EMCDDA, 2016, 50.

71 Kruithof et al., Internet-Facilitated Drugs Trade, 27.

72 Isto, 24.

73 Isto, 23.

74 Isto, 24.

75 Isto, 76.

76 Isto, 23.

77 Isto, 24.

78 Isto, 77.

79 James Martin, Lost on the Silk Road: Online Drug Distribution and the 'Cryptomarket', *Criminology & Criminal Justice* 14:3 (2014), 358.

80 UNODC, Global Overview of Drug Demand and Supply: Latest Trends, Cross-Cutting Issues, 42.

81 Kruithof et al., Internet-Facilitated Drugs Trade, 77.

82 Judith Aldridge and David Décary-Héту, Cryptomarkets and the Future of Illicit Drug Markets, in: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.), *The Internet and Drug Markets*, Luxembourg: EMCDDA, 2016, 26.

83 Kruithof et al., Internet-Facilitated Drugs Trade, 74.

84 Martin, Lost on the Silk Road, 358.

85 Aldridge and Décary-Héту, Cryptomarkets and the Future of Illicit Drug Markets, 30.

86 UNODC, Global Overview of Drug Demand and Supply: Latest Trends, Cross-Cutting Issues, 42.

87 INTERPOL (2020), Dealers using food delivery services to transport drugs during COVID-19 lockdowns, <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2020/Dealers-using-food-delivery-services-to-transport-drugs-during-COVID-19-lockdowns>

88 EMCDDA and Europol, EU Drug Markets: Impact of COVID-19, 10.

89 {Bijlenga, 2018 #1367@260}

90 Kruithof et al., Internet-Facilitated Drugs Trade, 69.

BIBLIOGRAFIJA

- Aldridge, Judith & David Décary-Héту. Cryptomarkets and the Future of Illicit Drug Markets. In: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.). *The Internet and Drug Markets*. Luxembourg: EMCDDA, 2016, 23-30.
- Antonopoulos, Georgios A. & Georgios Papanicolaou. Asterix and Obelix in Drugland: An Introduction to the Special Issue on 'Drug Markets'. *Trends in Organized Crime* 13 (2010), 1-12. <https://dx.doi.org/10.1007/s12117-009-9090-0>.
- Bijlenga, Nadine & Edward Kleemans. Criminals Seeking ICT-Expertise: An Exploratory Study of Dutch Cases. *European Journal on Criminal Policy and Research* 24 (2018), 253-65. <https://dx.doi.org/10.1007/s10610-017-9356-z>.
- Cox, J. Reputation Is Everything: The Role of Ratings, Feedback and Reviews in Cryptomarkets. In: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.). *The Internet and Drug Markets*. Luxembourg: EMCDDA, 2016, 49-54.
- Crandall, Russel. Clinton, Bush and Plan Colombia. *Survival: Global Politics and Strategy* 44:1 (2002), 159-72. <https://dx.doi.org/10.1080/00396338.2002.9688545>.
- Dorn, Nicholas, Karim Murji & Nigel South. *Traffickers: Drug Markets and Law Enforcement*. London: Routledge, 1992.
- EMCDDA. Developments in Drug Use within Recreational Settings. Lisbon: EMCDDA, 2006.
- EMCDDA (Ed.). *The Internet and Drug Markets*. Lisbon: EMCDDA, 2016.
- EMCDDA & Europol. Drugs and the Darknet: Perspectives for Enforcement, Research and Policy. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. <https://dx.doi.org/10.2810/834620>.
- EMCDDA & Europol. EU Drug Markets Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019.
- EMCDDA & Europol. EU Drug Markets: Impact of COVID-19. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. <https://dx.doi.org/10.2810/19284>.
- Hales, Gavin & Dick Hobbs. Drug Markets in the Community: A London Borough Case Study. *Trends in Organized Crime* 13 (2010), 13-30. <https://dx.doi.org/10.1007/s12117-009-9086-9>.
- Kruihof, Kristy, Judith Aldridge, David Décary-Héту, Megan Sim, Elma Dujsjo & Stijn Hoorens. Internet-Facilitated Drugs Trade: An Analysis of the Size, Scope and the Role of the Netherlands. Santa Monica: RAND Corporation, 2016.
- Lavorgna, Anita. Internet-Mediated Drug Trafficking: Towards a Better Understanding of New Criminal Dynamics. *Trends in Organized Crime* 17 (2014), 250-70. <https://dx.doi.org/10.1007/s12117-014-9226-8>.
- Martin, James. Lost on the Silk Road: Online Drug Distribution and the 'Cryptomarket'. *Criminology & Criminal Justice* 14:3 (2014), 351-67. <https://dx.doi.org/DOI:10.1177/1748895813505234>.
- Massari, Monica. Ecstasy in the City: Synthetic Drug Markets in Europe. *Crime, Law & Social Change* 44 (2005), 1-18. <https://dx.doi.org/10.1007/s10611-006-9014-8>.
- Moeller, Kim. Drug Market Criminology. *International Criminal Justice Review* 28(3) (2018), 189-90. <https://dx.doi.org/10.1177/1057567717748727>.
- Moeller, Kim. Drug Market Criminology: Combining Economic and Criminological Research on Illicit Drug Markets. *International Criminal Justice Review* 28:3 (2018), 191-205. <https://dx.doi.org/10.1177/1057567717746215>.
- Ormsby, Eileen. Silk Road: Insights from Interviews with Users and Vendors. In: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.). *The Internet and Drug Markets*. Luxembourg: EMCDDA, 2016, 61-7.
- Ruggiero, Vincenzo. Unintended Consequences: Changes in Organised Drug Supply in the UK. *Trends in Organized Crime* 13 (2010), 16-59. <https://dx.doi.org/10.1007/s12117-009-9085-x>.
- Salinas, Mike. The Unusual Suspects: An Educated, Legitimately Employed Drug Dealing Network. *International Criminal Justice Review* 28:3 (2018), 226-42.

Tilley, Nick. Middle-Range Radical Realism for Crime Prevention. In: Roger Matthews (Ed.). *What Is to Be Done About Crime and Punishment?* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016, 89-122.

Tops, Pieters, Judith van Valkenhoef, Edward van der Torre & Luuk van Spijk. *The Netherlands and Synthetic Drugs: An Inconvenient Truth*. The Hague: Eleven International Publishing, 2018.

UNODC. *Global Overview of Drug Demand and Supply: Latest Trends, Cross-Cutting Issues*. Vienna: UNODC, 2017.

van Slobbe, Joost. The Drug Trade on the Deep Web: A Law Enforcement Perspective. In: J. Mounteney, A. Oteo, and P. Griffiths (Eds.). *The Internet and Drug Markets*. Luxembourg: EMCDDA, 2016, 77-83.

CONTACT DETAILS

EUCPN Secretariat

Email: eucpn@ibz.eu

Website: www.eucpn.org

[TWITTER.COM/EUCPN](https://twitter.com/EUCPN)

[FACEBOOK.COM/EUCPN](https://facebook.com/EUCPN)

[LINKEDIN.COM/COMPANY/EUCPN](https://linkedin.com/company/EUCPN)